

Економічна думка, 2007.

23. Николаева Н. А. Конкурентоспособность города: взгляд зарубежных ученых / Н. А. Николаева // Маркетинг в России и за рубежом. – 2001. – № 6. – С. 69-76.
24. Панкрухин А. П. Маркетинг территорий. 2-е изд., дополи. / А. П. Панкрухин. – СПб. : Питер, 2006. – 416 с.
25. Портер М. Конкуренция. Пер. с англ. : учеб. пособие / М. Портер. – М. : Вильямс, 2005. – 608 с.
26. Стратегія розвитку туризму в Чернівецькій області. – Чернівці, 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : eep.org.ua/files/Стратегія%20розв.туризму%20Буковини.doc
27. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. / Р. А. Фатхутдинов – М. : ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
28. Філонич В. С. Фактори та передумови формування конкурентоспроможності регіонів / В. С. Філонич, Т. О. Правенко. – К. : НАУКА, 2007. – 348 с.
29. Черная И. П. Территориальный маркетинг / И. П. Черная – Владивосток : Изд-во ВКУЭС, 2005. – С. 40
30. Шевчук Л. Розміщення продуктивних сил : навчальний посібник / Л. Шевчук. – Львів : ЛНУ, 2001. – 377 с.
31. Budd L. Territorial Competition and Globalization: Scylla and Charybdis of European Cities // Urban Studies. – 1998. – Vol. 35. – Pp. 663-685.
32. European Commission, Regional Innovation Strategies under the European Regional Development Fund Innovative Actions 2000-2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/innovation/pdf/guide_ris_final.pdf.
33. Gordon I. R. Locational advantage and the lessons of territorial competition in Europe. Paper prepared for the International Workshop on «Theories of Regional development: Lessons for Policies of Regional Economic Renewal and Growth» / I. R. Gordon, P. C. Cheshire. — Uddevalla, Sweden, 14—16 June, 1998.
34. Jolita Sinkiene City Competitiveness: Concept, Factors, Model // International conference current issues in management of business and society development, Riga, 7-9 May, 2009
35. Markusen A. Sticky places in slippery space: a typology of industrial dis-tricts. – Economic Geography, 1996, P. 72.
36. Sachs D. Why Competitiveness Counts? The Global Competitiveness Report. 1996.
37. World Bank. 2000a. From Commissars to Mayors: Cities in Transition Countries. The report of joint session of the World Bank and the International Currency Fund. Robert Buckley, Federico Mini, Aimilios Chatzinikolaou, Margret Thalwitz, Ricardo Halperin. Prague. 2000. – 64 s.

УДК 332.12+330.341.42:003.1

Гуменюк А. М., к.е.н., доцент,

Буковинського державного фінансово-економічного університету,
м. Чернівці

Регіональні детермінанти зміцнення економічної безпеки трансформаційних процесів

Запропоновано загальну схему структурної побудови економіки регіону як відкритої системи та обґрунтовано доцільність типологізації регіону за ступенем «відкритості-закритості» в контексті його економічної безпеки. Визначено загрози та зміст регіональної економічної безпеки. Запропоновано концептуальну схему теоретико-методичних основ обґрунтування заходів забезпечення економічної безпеки та алгоритм визначення оцінки економічної безпеки регіону.

Ключові слова: трансформаційні процеси; регіон; гомеостатична (саморегулююча) рівновага регіону; економічна безпека регіону; внутрішні та зовнішні загрози; критерії та індикатори економічної безпеки; порогові значення економічної безпеки; інтегральна оцінка економічної безпеки регіону.

Предложена общая схема структурного построения экономики региона как открытой системы и обоснована целесообразность типологизации региона за степенью «открытости-закрытости» в контексте его экономической безопасности. Определены угрозы и содержание региональной экономической безопасности. Предложена концептуальная схема теоретико-методичних основ обоснования мероприятий обеспечения экономической безопасности и алгоритм определения оценки экономической безопасности региона.

Ключевые слова: трансформационные процессы; регион; гомеостатическое (самрегулирующее) равновесие региона; экономическая безопасность региона; внутренние и внешние угрозы; критерии и индикаторы экономической безопасности; пороговые значения экономической безопасности; интегральная оценка экономической безопасности региона.

This paper presents a general scheme of the structure of the regional economy as an open system and proves the need for a typology of regions based on the degree of «openness-closeness» in the context of economic security. This paper also defines threats and the content of regional economic security. It offers a conceptual scheme of theoretical and methodological grounds of measures of guaranteeing economic security and an algorithm of determining estimates of regional economic security.

Keywords: transformation processes; region; homeostatic (regulative) equilibrium of the region; regional economic security; internal and external threats; criteria and indicators of economic security; threshold values of economic security; integral estimation of regional economic security.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Згідно з українською регіональною політикою, на суб'єкти України покладено завдання формування регіональної економічної політики з виокремленням інституційних пріоритетів і перетворень у межах загальнодержавної стратегії економічної реформи. Це означає, що велика частка відповідальності за економічний добробут території, соціально-економічний стан населення лежить на органах законодавчої та виконавчої влади регіонів. З економічної точки зору Україна – це сукупність взаємодіючих регіональних соціально-економічних формувань, які входять до складу національної економіки нашої країни. Тому регіон, з одного боку, як зазначають І. Сторяньська, З. Герасимчук, М. Бутко є цілісним соціально-економічним утворенням, а з другого – це частина єдиної системи держави, яка забезпечує дотримання балансу регіональних і загальнонаціональних інтересів [1, с. 126; 2, с. 93; 3, с. 53]. За В. Кузьменко, З. Герасимчук, О. Головенко, економічна безпека регіону розглядається як складник економічної безпеки країни [4, с. 51; 5, с. 153; 6, с. 143].

Проте в теоретико-методологічному плані досі відсутній чіткий підхід до створення системи забезпечення економічної безпеки країни загалом, а на регіональному рівні проблем ще більше (не визначено мінімальний інформативний набір індикаторів, їхні порогові значення, не вирішено методичні питання організації моніторингу та прийняття рішень стосовно запобіганню загроз економічній безпеці тощо) [7, с. 93-97]. Будь-який регіон під дією загальноукраїнських тенденцій соціально-економічного розвитку виявляє свої характерні проблеми, пов'язані з формуванням і функціонуванням системи безпеки, які визначаються особливостями самої території, наприклад, її геополітичним положенням, кліматичними умовами, рівнем забезпеченості природними ресурсами, структурою галузей економіки, національним складом населення.

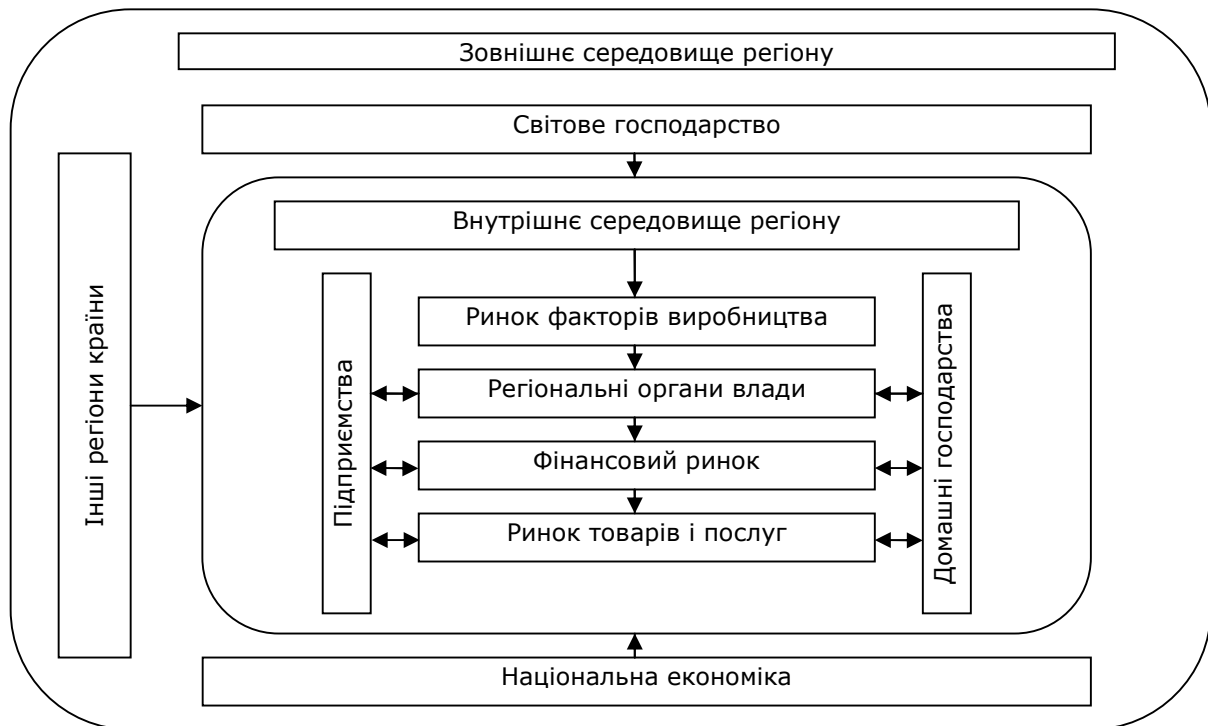
Дослідження соціально-економічного стану в країні показує, що причини виникнення загроз економічній безпеці мають регіональний характер. Зростання диспропорцій у рівнях соціально-економічного розвитку різних регіонів сприяє виникненню та подальшому посиленню негативних процесів у господарському комплексі, які впливають на стабільність функціонування економіки, суверенність держави. Ситуація особливо загострюється зростанням соціальної нерівності різних верств населення регіонів, що приводить до порушення суспільної злагоди в країні. Отже, державна незалежність, захищеність багато в чому залежать від регіональних аспектів, тому важливо досліджувати економічну безпеку регіону як складник національної безпеки держави.

Метою статті є обґрунтування регіональних детермінант зміцнення економічної безпеки трансформаційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національна безпека держави залежить від економічної безпеки її регіонів, оскільки будь-який регіон – це цілісне утворення, яке одночасно є підсистемою соціально-економічної системи держави. За З. Герасимчук і Н. Вавдіюк, економічна безпека регіону – це такий стан економічного розвитку, який характеризується найповнішим і раціональним використанням його економічного потенціалу, здатністю до самовідтворення, захищеністю від дії дестабілізуючих чинників, міцністю взаємозв'язків між елементами регіональної системи, яка сприяє задоволенню економічних і соціальних інтересів населення регіону [5, с. 21; 8, с. 179-182].

Як цілісна і відносно самостійна система, господарський комплекс регіону базується на взаємодії двох рівнів системної ієрархії: взаємозв'язків безпосередньо в регіоні (внутрішнє середовище регіональної економічної підсистеми) та взаємодії із зовнішнім середовищем (національна економіка та світове господарство) (рис. 1). Одночасно основними суб'єктами економічної системи регіону, які реалізують економічні відносини як усередині системи, так і поза її межами, є особи, домашні господарства, підприємства, галузі, сектори національної економіки, а також держава в особі регіональних органів влади.

Аналіз регіональної економічної системи, потребує виокремлення та врахування внутрішніх і зовнішніх чинників. Внутрішні ситуаційні чинники представлені цілями, тобто конкретним і остаточним станом або результатом, яких прагнуть досягти суб'єкти господарювання, в одному напрямі із суспільними інтересами; структурою, яка забезпечує раціональне поєднання кооперації та спеціалізації праці; технологіями, або засобами перетворення виробничих ресурсів у валовий регіональний продукт. Мета дослідження регіону як відкритої системи або як підсистеми національної економіки полягає у визначенні зовнішніх ситуаційних чинників, з метою з'ясування їх впливу на внутрішні та визначення взаємозв'язку між ними.

Рис. 1. Загальна схема структурної побудови економічної системи регіону

При певних умовах відкрита система може досягати динамічної рівноваги. Відповідно до принципу загальноекономічної рівноваги, регіональна рівноважна система передбачає рівність сукупної пропозиції сукупному попиту [9, с. 49]. Основними характеристиками будь-якої системи є емерджентні властивості, мультиплікаційний та синергетичний ефекти, які дають змогу виявити тенденції соціально-економічного розвитку та стійкість системи. Динамічна рівновага характеризується станом, у якому структура рівноважної відкритої системи або її головні структурні характеристики залишаються постійними. Водночас система піддається впливу і сама впливає на зовнішнє середовище.

Синергетичний ефект рівноважної економічної системи вимірюється відношенням обсягу виробленої остаточної продукції до обсягів валового регіонального продукту (ВРП). При чому синергетичний ефект проявляється по-різному на рівнях відтворювального процесу. Прояв його на регіональному рівні полягає в ускладненні виробничого процесу, збільшенні кількості переділів, що призводить до зростання вартості регіонального продукту. Це розширює можливості системи до відтворення і наступного переходу на якісно вищий рівень самоорганізації. Новий стан системи перетворює її у стійку до деструктивних зовнішніх і внутрішніх впливів. Емерджентні властивості пов'язані з появою у взаємодіючих системах (в регіональній системі – це підсистеми нижнього ієрархічного рівня відтворювального циклу) нових властивостей. Поява цих властивостей підтверджує системний характер утворення. Емерджентний ефект або емерджентні властивості можна виміряти як відношення обсягу затрат на розвиток інфраструктури (виробничої, соціальної, фінансової, організаційної) регіону до обсягу ВРП, тобто як внутрішня спроможність системи до створення нових системних властивостей. Оскільки йдеться про відносно відкриту регіональну економічну систему, то доцільно визначити відношення обсягу затрат на розвиток регіональної інфраструктури до обсягу валових інвестицій.

Для аналізу проблем економічної безпеки регіону доцільно типологізувати регіони за ступенем «відкритості – закритості» зовнішньоекономічних зв'язків та відносин. Ступінь «відкритості – закритості» регіонів задає початкові орієнтири сценарно-варіативного підходу до розробки конкретних моделей і механізмів забезпечення регіональної економічної безпеки, її взаємообумовленості не лише з економічною успішністю діяльності регіональних господарюючих суб'єктів, але і їх «убудованістю» у зовнішньоекономічні, у т.ч. міжнародні зв'язки. Як вважає І. Новічков, позитивний і необхідний процес «відкриття» вітчизняної економіки за відсутності обґрунтованої економічної політики супроводжується послабленням економічної самостійності країни, деградацією її технологічного та промислового потенціалу [10, с. 25]. Тому погодимося з Л. Гончаренко та І. Петренко, що забезпечення економічної безпеки регіону, ступінь оптимальної відкритості необхідно узгодити з параметрами стійкого, ефективного, системного соціально-економічного розвитку регіону, граничної та оптимальної безпеки [11, с. 245–246; 12, с. 160–161].

Сутність економічної безпеки регіону полягає в можливості та здатності економіки забезпечувати якість життя населення на належному рівні, соціально-економічну та суспільно-політичну стабільність, запобігати виникненню, а в деяких випадках протидіяти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз при оптимальних витратах ресурсів і раціональному їх використанні. Отже, економічна безпека регіону – це не лише поточний стан природно-ресурсного, виробничого, фінансового потенціалу регіону, але й розробка, упровадження системи заходів, спрямованих на розвиток та протидію зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Резюмуючи, розглянемо загрози економічній безпеці регіону як сукупність умов, які перешкоджають реалізації регіональних соціально-економічних інтересів або створюють небезпеку нераціонального використання виробничого потенціалу, нераціонального використання ресурсів, фінансової нестабільності та посилення соціальної напруженості в регіоні. Як вже зазначалося, множину існуючих загроз [13, с. 71-73; 14, с. 157], які впливають на регіональну безпеку, можна розділити на внутрішні та зовнішні. Внутрішні представлені загрозами мікро- та мезоекономічного рівня системної ієрархії, зовнішні – макро- та глобального, гео економічного, мега економічного. Внутрішні загрози виникають під впливом поточного стану економіки регіону. Якщо в регіоні відсутня політика, спрямована на ефективний розвиток виробничої та соціальної сфери, при цьому загострені економічні, політичні, екологічні проблеми, то існує ймовірність впливу чинників, дестабілізації регіональної економіки.

Зовнішні загрози певною мірою, незалежні від економіки регіону, оскільки залежать від макроекономічних характеристик. Специфіка мікроекономічних загроз у тому, що вони пов'язані з діяльністю господарюючих суб'єктів регіону. Водночас увага приділяється великим підприємствам, які за ефективного функціонування виробляють значну частину валового регіонального продукту, приймають участь у формуванні певної частини бюджету, є учасниками зовнішньоторговельних операцій. Загрози мезорівня включають утрату внутрішнього ринку, відтворювальної незалежності, можливості здійснювати продовольче самозабезпечення на регіональному рівні.

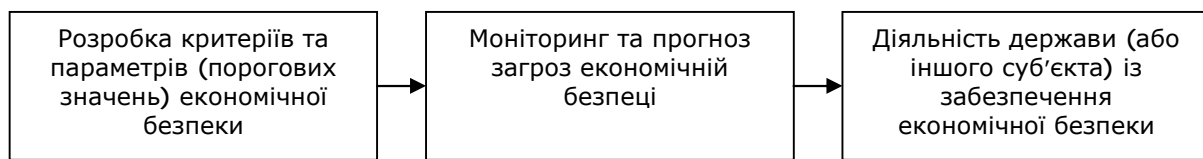
Формування системи економічної безпеки, яка поєднує сукупність заходів, спрямованих на створення сприятливих умов розвитку регіонів і запобігання порушенню стабільного розвитку, є основою для відновлення і зміцнення конкурентних позицій окремих регіонів економіки в глобальній конкуренції. Для організації регіональної підсистеми захисту від негативних явищ та їх соціально-економічних наслідків необхідно, щоб в її склад входили такі взаємопов'язані та взаємозалежні елементи внутрішньої структури економічної безпеки: самозабезпеченість; прогресивний розвиток; стабільність; стійкість; економічна суверенність. На основі чотирьох перерахованих елементів внутрішньої структури економічної безпеки формується економічна незалежність регіону як спроможність територіального утворення самостійно вирішувати завдання соціально-економічного розвитку, формувати профіцит регіонального бюджету без використання державних субвенцій.

Отже, економічна безпека регіону – це здатність створювати умови інтенсивного зростання й підвищення соціального добробуту населення, впливати на внутрішньорегіональні та міжрегіональні відносини, субсидіарність вирішення локальних питань. Економічна безпека включає підсистему захисту, спрямовану на попередження та протидію загрозам. Забезпечення регіональної економічної безпеки є одним із пріоритетних завдань регіональної політики, оскільки функціонування держави безпосередньо залежить від рівня безпеки окремих територій і розвитку їх соціально-економічного потенціалу.

Розвиток соціально-економічної системи регіону відбувається у процесі взаємодії різноманітних сил, які знаходяться в тісному взаємозв'язку, але можуть і протистояти один одному при суперечності окремих інтересів структурних елементів. Зростаюча потреба негайного розв'язання соціальних проблем обумовлює нарощування економічного потенціалу, що своєю чергою створює загрози соціально-демографічній та екологічній безпеці регіону [15, с. 157]. Тому однією з умов забезпечення економічної безпеки доквілля є збереження рівноваги регіональної системи, через урегулювання структури системи. Підтримка належного рівня захищеності регіону входить до функцій управління регіональної системи. Регіон знаходиться в стані економічної безпеки

тільки при дієвому механізмі захисту економіки від загроз, які можуть призвести до погіршення соціально-економічного стану до критичного рівня, тобто проблема економічної безпеки є похідною від цілей економічного зростання на кожному етапі розвитку суспільства.

Загалом теоретико-методичні основи обґрунтування заходів забезпечення економічної безпеки регіону можна звести до таких етапів (рис. 2). Головною ланкою механізму забезпечення економічної безпеки є система моніторингу чинників загроз економічній безпеці регіону. Економічним змістом такої системи є перехід від окремих елементів моніторингу соціально-економічного розвитку території до створення комплексної системи спостереження, оцінки, аналізу та прогнозу стану економічної безпеки, які дають змогу формувати взаємопов'язану, скоординовану, послідовну регіональну політику з подолання загроз економічній безпеці території.

Рис. 2. Концептуальна схема теоретико-методичних основ обґрунтування заходів забезпечення економічної безпеки регіону

Специфіка забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні залежить від географічного положення, природно-кліматичних і демографічних умов, рівня розробленості та особливостей використання соціально-економічного потенціалу та інших параметрів [15, с. 82–87]. Дослідження проблем забезпечення економічної безпеки регіональної системи передбачає визначення сутності економічної безпеки, виявлення об'єктів, які беруть участь у забезпеченні економічної безпеки, формування напрямів регіональної політики, дослідження загроз економічній безпеці, правове регулювання економічної безпеки регіону.

Економічна безпека регіону включає поєднання таких елементів її внутрішньої структури: самозабезпеченість, прогресивний розвиток, стабільність, стійкість, економічна незалежність, призначених для відтворення фактичного стану й рівня соціально-економічного розвитку регіону, рівня самодостатності й окремих елементів виробничого та соціального секторів регіональної системи, а також для визначення стійкості господарського комплексу до негативних змін в економіці всієї держави. У забезпеченні регіональної економічної безпеки бере участь сукупність природно-ресурсного, людського, виробничого, фінансового потенціалів регіону. Таким чином, об'єктами забезпечення економічної безпеки є населення, господарюючі суб'єкти й регіональна соціально-економічна система загалом, які прямо або опосередковано зайняті у виробничому процесі, зосередженому на формуванні сприятливих соціально-орієнтованих умов життєдіяльності.

Загрози економічної безпеки регіонів зосереджені у характеристиках регіонального розвитку: географічному положенні, історичному циклі, регіональній спеціалізації, національно-етнічному складі. Географічне положення впливає на вибір спеціалізації, формування і розвиток галузей господарського комплексу. Великі фінансово-промислові центри переважно розташовані в центрі держави, мають високорозвинену мережу автошляхів і комунікацій не тільки з прилеглими регіонами, але і з іншими, а також з іноземними державами. Спеціалізація периферійних регіонів залежить від кліматичних умов і забезпеченості природними ресурсами. Особливої уваги заслуговують прикордонні території. Для прикордонних регіонів із країнами близького і далекого зарубіжжя властиві вивіз капіталу, «відтік мізків», трудова

еміграція, що загалом негативно відображається на потужності інтелектуального й економічного потенціалу держави.

Однією з передумов протидії загрозам є поліпшення заходів організаційно-правового регулювання економічної безпеки, що передбачає виявлення і дослідження причин нестабільного економічного стану в регіоні та стадій його розвитку (оцінка рівня економічної безпеки); розробка плану економічних та інших комплексних перетворень відповідно до положень стратегії національної економічної безпеки. Базовим етапом у цьому процесі є реалізація заходів, пов'язаних із визначенням рівня економічної безпеки в регіоні [16; с. 489; 17, с. 51]. Це багатогранний процес, який охоплює дослідження особливостей розвитку соціально-економічного потенціалу регіону. Пріоритетними є економічні та соціальні дослідження, оскільки вони відображають розвиток виробничого сектору економіки регіону й соціальної інфраструктури регіональної системи, яка забезпечує підтримку певних стандартів життєдіяльності населення – соціуму. При цьому безпосередньо оцінка економічної безпеки регіону дозволяє визначити рівень соціально-економічного розвитку території. Оцінка економічної безпеки здійснюється в чотири етапи:

1. Розробка системи індикаторів економічної безпеки (ІЕ_{кБ}) відповідно до внутрішньої структури. Кожен елемент структури характеризується показниками, які відображають специфіку розвитку регіональної системи. Безпосередній відбір показників, як зазначають Т. Агапова та В. Сенчагов, слід здійснювати з урахуванням таких моментів: доцільно розділити показники на дві групи (показники-критерії, орієнтовані на оцінку рівня економічної безпеки, та аналітично-інформаційні додаткові показники); необхідно виключити показники, які важко розрахувати, а також індикатори, для яких порогове значення визначити неможливо; здійснювати розрахунок показників, ураховуючи не тільки взаємозв'язок між ними, але і їх сукупний вплив на рівень економічної безпеки регіону [18, с. 319; 19, с. 46].

2. Розрахунок порогових значень ІЕ_{кБ} на основі експертного методу оцінки не лише порогового значення, а «коридору», який визначає передкризову зону економічного розвитку регіону – перехід від стану економічної безпеки до стану економічної небезпеки й навпаки.

3. Компаративний аналіз фактичних значень індикатора економічної безпеки та граничної величини, що дає змогу визначити рівень економічної безпеки за одним з індикаторів, але не відображає загальний розвиток територіального утворення.

4. Визначення інтегральної (комплексної) бальної оцінки економічної безпеки регіону, яка відображає рівень розвитку регіональної економіки за сукупністю індикаторів економічної безпеки.

Розрахунок комплексної бальної оцінки дозволяє визначити кількісну характеристику соціально-економічних явищ, які відбуваються, виявити стан економічної безпеки регіону (нормальний, передкризовий, кризова ситуація), основні загрози соціально-економічного розвитку регіону в розрізі системних характеристик безпеки. Стан економічної безпеки характеризується нормальною ситуацією, якщо регіональна соціально-економічна система спроможна до стійкого розвитку та інтенсивного економічного зростання, забезпечення високого рівня та якості життя населення, передбачення та протистояння зовнішнім і внутрішнім чинникам-загрозам. Передкризова ситуація характеризується порушенням функціонування окремих її елементів, що є передумовою дестабілізації розвитку території; сприяє погіршенню ситуації за відсутності заходів усунення причин негативних змін. Кризовій ситуації властивий стан економічної безпеки, основними рисами якої є криза функціонування основних елементів системи (виробничого, фінансового,

трудового потенціалу); створення стійких джерел кризи, для усунення яких необхідне впровадження комплексу заходів, орієнтованих на усунення чинників-загроз і нейтралізацію їх наслідків та на відновлення процесів життєдіяльності регіону.

Виявлення сукупності чинників-загроз, які стали причиною негативних структурних змін, дає змогу розробити систему заходів запобігання або усунення їхніх наслідків. При цьому комплекс заходів повинен бути спрямований не тільки на відновлення виробничо-економічного потенціалу регіону, але й на формування сприятливих умов життєдіяльності населення.

Підвищення рівня та якості його життя є першочерговим завданням зміцнення демографічної безпеки, вдосконалення трудового потенціалу, посилення мотивованості працівників за результати господарської діяльності і, як наслідок, зростання інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності регіону. Нейтралізація джерел кризи і підвищення рівня захищеності в регіоні можливе при здійсненні заходів, спрямованих на стимулювання економічного зростання і прогресивного розвитку території, а саме: посилення планових і регулюючих основ господарської політики; санація збиткових виробництв і депресивних територій та пряма фінансова участь в їх перепрофілюванні; селективний підхід вибору господарюючих суб'єктів для підтримки з урахуванням природного і регіонального монополізму; посилення інвестиційно-інноваційної активності, залучення населення та інших дрібних інвесторів; сприяння розвитку всіх форм підприємництва [15, с. 196; 20, с. 105; 21, с. 49].

Активізація підприємництва регіону є початком відновлення утрачених позицій у соціальній і виробничій сферах. Тобто впровадження запропонованих заходів не лише позитивно вплине на розвиток виробничого сектору регіону, але й сприятливо відобразиться на його соціальній інфраструктурі. Регіон, який розвивається, володіє соціально-економічним потенціалом, задовольняє потреби господарюючих суб'єктів і населення, може своєчасно протистояти негативним явищам і компенсувати втрачені цінності.

Висновки. Зміст регіональної економічної безпеки полягає у досягненні і збереженні гомеостатичної (саморегулюючої) рівноваги з постійно змінним зовнішнім середовищем, при існуванні в комплексі трьох системних ефектів: мультиплікаційного, синергетичного, емерджентного (наявність емерджентних властивостей). Економічну безпеку на регіональному рівні доцільно трактувати як сукупність існуючого стану економіки та суспільства, при якій на основі ефективного управління забезпечуються стійке економічне зростання, гідний рівень життя населення регіону та можливість протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, не створюються загрози для інших регіонів і держави загалом.

Оцінка економічної безпеки здійснюється в чотири етапи: розробка системи індикаторів економічної безпеки (ІЕ_{кБ}) відповідно до внутрішньої структури; розрахунок порогових значень ІЕ_{кБ} на основі експертного методу оцінки не лише порогового значення, а «коридору», який визначає передкризову зону економічного розвитку регіону – перехід від стану економічної безпеки до стану економічної небезпеки й навпаки; компаративний аналіз фактичних значень індикатора економічної безпеки і граничної величини, що дає змогу визначити рівень економічної безпеки за одних із індикаторів; визначення інтегральної (комплексної) бальної оцінки економічної безпеки регіону, яка відображає рівень розвитку регіональної економіки за сукупністю індикаторів економічної безпеки.

Отже, проведення заходів із підвищення рівня економічної безпеки регіону є передумовою захисту регіональної системи від зовнішніх і внутрішніх загроз. Основним етапом є оцінка економічної безпеки регіону, пов'язана з негативними змінами виявлення чинників погіршення безпеки, для сприяння розвитку

регіону. Надалі це дасть змогу визначити програму необхідних дій з усунення наслідків кризових ситуацій в регіоні та вплине на запобігання економічним і соціальним загрозам, сприятливому розвитку території в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Сторонянська І. З. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку : монографія / І. З. Сторонянська. – Львів : ІРД НАН України, 2009. – 392 с.
2. Герасимчук З. М. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика : монографія / З. М. Герасимчук, Л. Л. Ковальська. – Луцьк : «Надстир'я», 2008. – 243 с. – ISBN: 978-966-517-632-9.
3. Бутко М. П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці / М. П. Бутко. – К. : Знання України, 2005. – 476 с. – ISBN: 966-316-055-1.
4. Кузьменко В. В. Економічна безпека та сталий розвиток: регіональний аспект : монографія / В. В. Кузьменко. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2008. – 145 с.
5. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення : монографія / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк. – Луцьк : Настир'я, 2006. – 444 с.
6. Головченко О. М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки : монографія / О. М. Головченко. – Одеса : В. В. Букаев, 2008. – 399 с.
7. Гуменюк А. М. Стратегічне управління соціально-економічним розвитком регіону з позиції економічної безпеки // А. М. Гуменюк // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. – Вип. 23. Серія економічна. – 270 с.
8. Гуменюк А. М. Регіональні аспекти забезпечення економічної безпеки // А. М. Гуменюк // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький : ХНУ, 2006. – Вип. III. Економічні науки. – 254 с.
9. Фирюлина Н. В. Экономическая безопасность региона в контексте национальной экономической безопасности Российской Федерации : монография / Под ред. к.т.н., доц. Н. В. Фирюлиной ; Моск. гос. ун-т печати. – М. : МГУП, 2003. – 471 с.
10. Новичков И. В. Региональный уровень экономической безопасности. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2000. – 60 с. – ISBN: 5-292-02512-7.
11. Гончаренко Л. П. Экономическая и национальная безопасность / Под ред. Л. П. Гончаренко. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2008. – 543 с. – ISBN: 978-5-282-02738-9.
12. Петренко И. Н. Безопасность экономического пространства хозяйствующего субъекта / И. Н. Петренко. – М. : Анкил, 2005. – 280 с. – ISBN: 5-86476-227-х.
13. Корнилов М. Я. Экономическая безопасность России: основы теории и методологии исследования : учебное пособие / М. Я. Корнилов. Изд. второе. – М. : Изд-во РАГС, 2007. – 154 с.
14. Ярочкин В. И. Теория безопасности / В. И. Ярочкин, Я. В. Бузанова. – М. : Академический Проект : Фонд «Мир», 2005. – 176 с. – ISBN: 5-902357-20-9.
15. Татаркин А. И. Экономическая безопасность региона: единство теории, методологии исследования и практики / А. И. Татаркин, А. А. Куклин, О. А. Романова, В. Н. Чуканов, В. И. Яковлев, А. А. Козицын. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1997. – 240 с. – ISBN: 5-7525-0614-Х.
16. Олейников Е. А. Экономическая и национальная безопасность / Под ред. Е. А. Олейникова. – М. : Издательство «Экзамен», 2005. – 768 с. – ISBN 5-94692-783-3.
17. Дюженкова Н. В. Современные подходы к формированию региональной системы управления экономической безопасностью : монография / Н. В. Дюженкова. – М. : «Издательство Машиностроение-1», 2003. – 172 с. – ISBN: 5-94275-060-2.
18. Сенчагов В. К. Экономическая безопасность: Производство-Финансы-Банки / Под ред. В. К. Сенчагова – М. : ЗАО «Финстатинформ», 1998 – 621 с. – ISBN 5-7866-0061-0.
19. Агапова Т. Н. Методика и инструментарий для мониторинга экономической безопасности региона / Т. Н. Агапова // Вопросы статистики. – 2001. – №2. – С. 44–48.
20. Рубцова Л. Н. Экономическая безопасность: теория и практика / Л. Н. Рубцова. – Липецк : ЛГТУ, 2004. – 109 с. – ISBN: 588247129Х.
21. Ткаченко А. Н. Специальные методы обеспечения экономической безопасности / А. Н. Ткаченко, В. А. Коноплев, В. К. Буторин. – Кемерово; М. : Издательское объединение «Российские университеты» : «Кузбассвузиздат – АСТШ», 2007. – 391 с.